

de mos

Jaargang 30
Juni 2014

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

6

NIDI

inhoud

- 1 Gemiddeld is een vrouw 12 jaar aan de pil
- 2 40 jaar Onderzoek Gezinsvorming
- 4 Scheiden, en dan?
- 6 Wie geeft hulp, wie krijgt hulp?

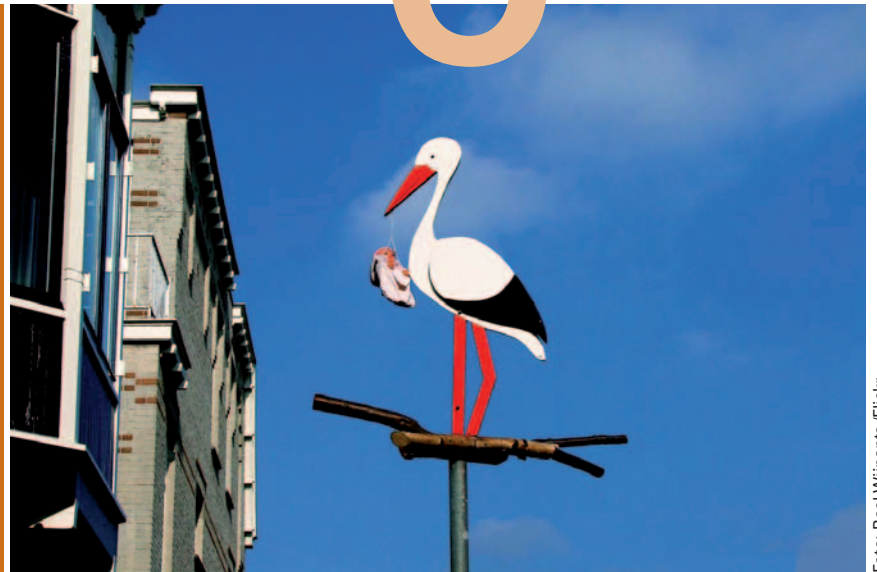

Foto: Roel Wijnants / Flickr

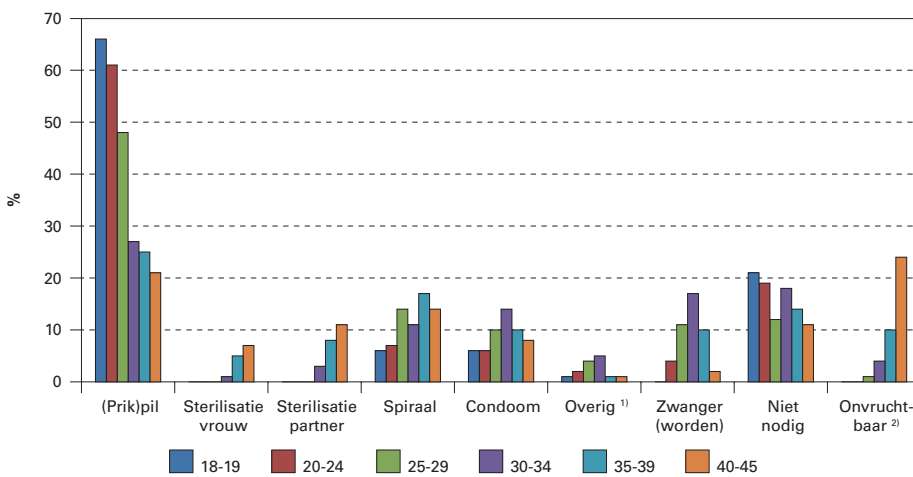
Gemiddeld is een vrouw 12 jaar aan de pil

ARIE DE GRAAF & GIJS BEETS

Vijftig jaar geleden kwam de anticonceptiepil op de Nederlandse markt. Daarmee kon beter dan ooit tevoren het gewenste aantal en de spreiding van geboorten worden geregeld. Vrij snel was dat ook in Nederland goed zichtbaar: de vruchtbaarheidscijfers daalden aanzienlijk. Maar hoe staat het met het geboorteregeld gedrag in Nederland anno 2013?

In Nederland is geboorteregeling gemeengoed. Vergeleken met andere Europese landen is het percentage vrouwen dat effectieve geboorteregulende methoden gebruikt hoog. Daarnaast kent Nederland relatief weinig tienerzwangerschappen en tienermoeders, en is ook het aantal abortussen verhoudingsgewijs laag. De algemene indruk is dat het geboorteregeld gedrag al van jongs af aan goed geregeld is. Het onderwerp is nauwelijks taboe, het wordt op de middelbare school en in de media vanuit allerlei perspectieven besproken en de praktijk leert dat vrouwen in Nederland zorgvuldig omgaan met zwangerschapsrisico's. Natuurlijk ontstaan er nog steeds onverwachte en ongewenste zwangerschappen, maar in vergelijking met de periode voor de anticonceptiepil op de markt kwam, zijn deze tegenwoordig in Nederland, bij wijze van spreken, 'op één hand te tellen'. Internationaal onderzoek bestempelde ons land ooit tot 'wellicht de meest perfect geboorteregulende natie' (Jones *et al.*, 1986). Het succesvolle geboorteregeld gedrag komt dus tot uitdrukking in het feit dat het merendeel van de vruchtbare vrouwen zich al decennialang goed beschermt: het overgrote deel van hen gebruikt moderne, effectieve methoden (De Graaf, 2009).

Figuur 1. Geboorteregend gedrag van vrouwen naar leeftijdsgroepen in 2013, percentage per leeftijdsgroep

¹⁾ Inclusief methode onbekend.

²⁾ Indien samenwonend met partner: één van beiden of beiden onvruchtbaar.

Bron: OG 2013.

Geboorteregeling anno 2013

In het Onderzoek Gezinsvorming (OG) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wordt uitgebreid aandacht besteed aan geboorteregend gedrag (zie kader). In de afgelopen 30 jaar maakte twee derde van de vrouwen van 18-34 jaar gebruik van een specifieke vorm van geboorteregeling (inclusief sterilisatie). Anno 2013 is dat cijfer niet anders: 71 procent. Degenen die geen gebruik maakten van een methode gaven als reden op dat dat 'niet nodig' was (vooral tot leeftijd 25), vanwege een zwangerschap (vooral rond leeftijd 30), of onvruchtbaarheid (vooral vrouwen boven de 40). 'Niet nodig' is meestal synoniem met het ontbreken van een vaste partnerrelatie. Maar zelfs van de jongere vrouwen (18-24 jaar) zonder vaste partner past zo'n 60 procent

een methode toe (tegenover circa 90 procent van degenen met een vaste partner).

De cijfers van 2013 laten voorts zien dat de hormonale anticonceptiepil de meest populaire methode is, ook bij vrouwen boven de 40 (figuur 1). Tussen 18 en 25 jaar is ruim 60 procent van de vrouwen aan de pil. Na die leeftijd neemt dat aandeel af, maar ook in de leeftijdsgroep 40-45 jaar is nog steeds één op de vijf aan de pil. Het spiraaltje is duidelijk aan een opmars bezig. Het is niet meer ongewoon dat vrouwen al voor de geboorte van het eerste kind een spiraal laten plaatsen, iets wat een decennium geleden nauwelijks voorkwam. Volgens sommigen is de afname van het pilgebruik mogelijk veroorzaakt door negatieve berichtgeving, eind jaren negentig, rond de derde generatie pillen die een verhoogde kans op trombose gaven. Een andere reden voor de afname van het pilgebruik kan zijn dat deze voor vrouwen van 21 jaar of ouder sinds 2011 uit de basisziektekostenverzekering is gehaald. Dat zou kunnen verklaren waarom het pilgebruik in alle leeftijdsgroepen is gedaald behalve onder 18- tot 19-jarigen.

Anno 2013 zijn de sterilisatiecijfers wat lager dan op eerdere meetmomenten, waarschijnlijk vooral doordat het laatste kind tegenwoordig pas later in het leven wordt geboren. Op leeftijd 35, 40 en 45 zijn de percentages gesteriliseerden nu minder hoog, vooral onder mannen. Opvallend in Nederland is dat er meer mannen zijn gesteriliseerd dan vrouwen. Dat is niet altijd zo geweest want begin jaren tachtig waren er meer vrouwen dan mannen gesteriliseerd. Het gebruik van een condoom zonder andere methode van anticonceptie is in alle leeftijdsgroepen min of meer stabiel gebleven in vergelijking met de cijfers van 2008. Het condoom wordt ook vaak genoemd in combinatie met een andere methode, meestal de pil. Zo gebruikte in 2013 ruim 60 procent van de vrouwen van 18-24 jaar de pil, maar bijna een zesde van hen gebruikte daarnaast ook het condoom. Zo'n combinatie is op hogere leeftijden schaars. Voor jongeren geldt misschien dat condoomgebruik eerder gericht is op 'veilig vrijen' dan op het voorkómen van een zwangerschap. Omdat de vragen in het onderzoek vooral gericht zijn op het gebruik van geboorteregende methoden en niet op 'veilig vrijen' is geen nadere conclusie te trekken over hoe veilig Nederland vrijt. Andere, meestal minder effectieve methoden van geboorteregeling, zoals pessarium, coïtus interruptus, periodieke onthouding en/of zaaddodende pasta's worden in Nederland nauwelijks toegepast.

Geboorteregeling over de levensloop

Vanaf 1982 is in de opeenvolgende onderzoeken op vergelijkbare manier gevraagd naar geboorteregend gedrag. De medio jaren zestig geboren vrouwen waren in 1982 bijna 20 en zijn inmiddels de leeftijd van 45 jaar gepasseerd. Van deze groep kan derhalve het geboorteregend gedrag in hun gehele vruchtbare levensloop worden geschetst. In figuur 2 is te zien dat de pil met oplopende leeftijd minder populair werd, terwijl ook het antwoord 'niet nodig' minder vaak klonk, maar dat condoom, spiraal, sterilisatie en 'onvruchtbaar' op hogere leeftijden steeds vaker

40 JAAR ONDERZOEK GEZINSVORMING

In de jaren zeventig van de afgelopen eeuw leidde de drastische daling van het geboortecijfer tot een behoefte aan beter inzicht in de achterliggende processen van die ontwikkeling. In 1974 leidde dat tot het eerste Onderzoek Gezinsvorming (OG) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Vanaf het tweede OG in 1977 werden OG's in principe ongeveer elke vijf jaar gehouden. Bij de 9de keer in 2013 wordt een periode van 40 jaar sociaal-demografische informatie overspannen. Alleen al de selectie van de respondenten vormt een spiegel van de tijd voor wat betreft de veranderende patronen van gezinsvorming: aanvankelijk alleen relatief jonge, bovendien gehuwde vrouwen, inmiddels mannen en vrouwen van 18-79 jaar. Het accent van het onderzoek verschoof bovendien van aanvankelijk vooral wel/niet kinderen krijgen naar een inmiddels veel breder perspectief van relatie- en huishoudensvorming, relatieontbinding, ouderschap, en steunuitwisselingen tussen en binnen de generaties (met familieleden en/of anderen).

Bij het OG2013 werd samengewerkt met de Generations and Gender Survey (GGS), een internationaal vergelijkend onderzoek dat in Nederland door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut wordt gecoördineerd. Vanwege de aanzienlijke overlap in beide vragenlijsten is besloten beide onderzoeken te integreren. Daarmee is een unieke vragenlijst tot stand gekomen die de vergelijkbaarheid met voorgaande OG's behoudt en die met andere landen optimaliseert.

De artikelen in dit nummer van DEMOS vormen de eerste resultaten van deze gezamenlijke onderneming. Het geïntegreerde steekproefonderzoek vond face-to-face plaats in de periode april-oktober 2013 bij circa 10.000 respondenten (m/v) van 18-79 jaar, woonachtig in alle delen van Nederland.

werden genoemd. Al met al geeft dit aan dat anticonceptiegebruik zich in de levensloop aanpast aan veranderende persoonlijke omstandigheden – het gewenste kindertal is immers bereikt – en aan maatschappelijke veranderingen en ontwikkelingen in de anticonceptietechniek.

Met deze cijfers is ook te schatten hoe lang de medio jaren zestig geboren vrouwen gedurende hun vruchtbare levensfase gebruik maakten van ieder van die methodes. Tabel 1 toont dat vrouwen in de 28 levensjaren tussen leeftijd 18 en 46 gemiddeld 12 jaar aan de pil waren. Bijna 5 jaar hadden zij geen methode nodig. Zwanger worden en zwanger-zijn nam ruim 2 jaar van hun leven in beslag, een even lange periode gebruikten ze het condoom. Gemiddeld gesproken droegen zij ruim 1 jaar een spiraal, en waren zij (of hun partner) bijna 3 jaar gesteriliseerd, en ruim 2 jaar ‘onvruchtbaar’.

De vrouwen in deze in de jaren zestig geboren groep kregen gemiddeld 1,8 kinderen. Bij een normale zwangerschapsduur van 9 maanden per kind waren zij dan in totaal ruim 16 maanden zwanger. Ze gaven echter aan 25 maanden te hebben besteed aan zwanger worden en zwanger-zijn. Dat betekent dat zwanger worden kan worden geschat op gemiddeld 9 maanden van hun leven, en dat komt – bij een gemiddeld kindertal van 1,8 – uit op 5 maanden per kind. Dat is inclusief het aantal maanden van zwangerschappen die eindigden met een miskraam. Bovendien geldt: hoe ouder de vrouw hoe langer het duurt voordat een zwangerschap ontstaat.

Tot slot

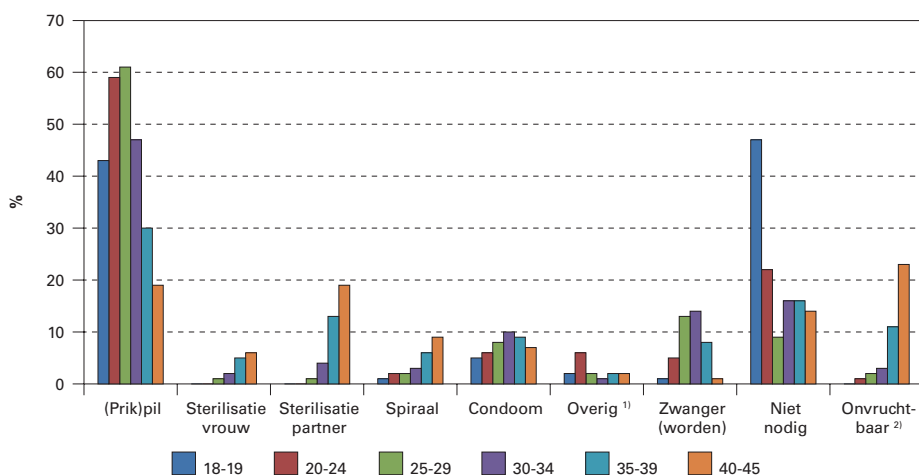
Nederland is een land waarin effectieve geboorteregeling gemeengoed is. Waarschijnlijk heeft dit gunstige anticonceptiegedrag bijgedragen tot het krijgen van kinderen op relatief hoge leeftijd. Vrouwen wachten met de eerste zwangerschap gemiddeld tot hun 29ste levensjaar, hoger opgeleiden zelfs tot hun 33ste. Blijkbaar is dat een moment in ons leven dat we die kinderen ook werkelijk willen en kunnen krijgen.

Arie de Graaf, CBS, e-mail: a.degraaf@cbs.nl
Gijs Beets, NIDI, e-mail: beets@nidi.nl

LITERATUUR:

- Graaf, A. de (2009), Geboorteregeling in 2008. *Bevolkingstrends*, 57 (1), pp. 54-59.
- Jones, E.F., J.D. Forrest, N. Goldman, S.K. Henshaw, R. Lincoln, J.I. Rosoff, C.F. Westoff en D. Wulf (1986), *Teenage pregnancy in industrialized countries*. New Haven, Connecticut: Yale University Press, 310 pp.
- Sullivan, D.F. (1971), A single index of mortality and morbidity. *Health reports*, 86, p. 347.

Figuur 2. Geboorteregend gedrag van vrouwen geboren in de periode 1964-1968 naar leeftijdsgroepen, percentage per leeftijdsgroep

¹⁾ Inclusief methode onbekend.

²⁾ Indien samenwonend met partner: één van beiden of beiden onvruchtbaar.

Bron: OG's 1982-2013.

Tabel 1. Geschat aantal jaren dat gemiddeld gebruik wordt gemaakt van een geboorteregende methode of 'geen methode' gedurende de 28 vruchtbare jaren door vrouwen geboren in de periode 1964-1968¹

Geboorteregende methode	Aantal jaren	%
(Prik)pil	11,8	42,2
Sterilisatie (vrouw of partner)	2,8	9,9
Spiraal	1,2	4,3
Condoom	2,1	7,5
Zwanger (worden)	2,1	7,4
Geen methode ('niet nodig')	4,9	17,5
Geen methode (onvruchtbaar)	2,2	8,0
Overig	0,9	3,1
Totaal	28,0	100,0

¹ De gegevens in de tabel zijn geschat met de methode van Sullivan (1971).

Bron: OG's 1982-2013.

Foto: Elle Rowbottom / Flickr

